

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2018

Zuzana Doležalová

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Pohled dětí na rozvod rodičů

Bakalářská práce

Autor: Zuzana Doležalová

Studijní program: B6703 Sociologie

Studijní obor: Sociologie obecná a empirická

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: RNDr. Mgr. Lucie Vítková, PhD

Hradec Králové, 2018

Zadání bakalářské práce

Autor:	Zuzana Doležalová
Studium:	F15BP0137
Studijní program:	B6703 Sociologie
Studijní obor:	Sociologie obecná a empirická
Název bakalářské práce:	Pohled dětí na rozvod rodičů
Název bakalářské práce AJ:	The children's view of their parents' divorce

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce je tematicky zaměřena na pohled dětí na rozvod jejich rodičů. Hlavním cílem práce je zjistit, jak dnes dospělý jedinci vnímají rozvod svých rodičů, jak se měnily vztahy v rodině v průběhu rozvodu a po něm a jak se v důsledku rozvodu měnily jejich životní podmínky. Metodologicky bude práce stavěna na kvalitativních rozhovorech u cílové skupiny lidí.

Kuchařová, Věra, Anna Šťastná (eds.). 2009. Partnerství, rodina a mezigenerační vztahy v české společnosti. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-8700-776-1. Maříková, Hana, Křížková Alena, Marta Vohlídalová (eds.). 2012. Živitelé a živitelky: reflexe (a) praxe. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 978-80-7419-100-8. Dudová, Radka. 2008. Otcovství po rozchodu rodičovského páru. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-136-1. Hasmanová Marhánková, Jaroslava, Martin Kreidl. 2013. Proměny partnerství. Životní dráhy a partnerství v české společnosti. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-7419-142-8. Dudová, Radka. 2007. "Rozvod a konstrukce "neúplné" rodiny." Pp. 15-19 in Dudová, Radka, Šárka Hastrmanová (eds.). Otcové, matky a porozvodová péče o děti. Sociologické studie / Sociological Studies 07:7. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-124-8.

Garantující pracoviště:	Katedra sociologie, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	RNDr. Mgr. Lucie Vítková, Ph.D.
Oponent:	PhDr. Miroslav Joukl, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	23.2.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením RNDr. Mgr. Lucie Vítkové, Ph.D., své vedoucí bakalářské práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne.....

Zuzana Doležalová

Anotace

DOLEŽALOVÁ, Zuzana. 2018. *Pohled dětí na rozvod rodičů*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 54s. Bakalářská práce

Bakalářská práce je tematicky zaměřena na pohled dětí na rozvod jejich rodičů a představuje empirické šetření s dnes již dospělými jedinci, kterým se rozvedli rodiče v době, kdy jim ještě nebylo osmnáct let. Hlavním cílem práce je zjistit, jak dnes dospělí jedinci vnímají rozvod svých rodičů, jak se měnily vztahy v rodině v průběhu rozvodu a v době po rozvodu, jak se v důsledku rozvodu měnily jejich životní podmínky a zdali rozvod rodičů ovlivnil jejich pohled na vstup do manželství. Důležité zjištění, kterého bych chtěla dosáhnout je, že se rozvod v rodině vyskytl už v předešlých generacích a tudíž můžeme mluvit o tzv. dědičné rozvodovosti. Metodologicky bude práce stavěna na kvalitativních polostrukturovaných rozhovorech s předem připraveným scénářem s lidmi, kterým se rodiče rozvedli v době, kdy byli nezletilí či mladiství, avšak dnes už jim je více jak osmnáct let.

Klíčová slova: rozvod, rodina, manželství, pocity dětí z rozvedených rodin

Annotation

DOLEŽALOVÁ, Zuzana. 2018. *The children's view of their parent's divorce*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 54pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis focuses on the children's view of the divorce of their parents and presents an empirical examination with today's adults who divorced their parents when they were not yet eighteen. The main aim of the work is to find out how today's adults know the divorce of their parents, how the family changed during and after the divorce, how their living conditions changed as a result of divorce, and whether their parents' divorce influenced the view of marriage. The important finding that we would like to achieve is that family divorce has already occurred in generations earlier and therefore we can speak of so-called divorcement divorces. Methodologically, the work will be based on qualitative semi-structured interviews with a pre-prepared screenplay with people divorced from their parents when they were minors or youngsters, but today they have been older than eighteen.

Key words: divorce, family, marriage, feelings of children from divorced families

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala vedoucí bakalářské práce RNDr. Lucii Vítkové, Ph.D. za odborné vedení práce, čas, který mi věnovala, odborné rady a připomínky, jež mi poskytovala za účelem řádného vypracování bakalářské práce. Mé poděkování patří i všem respondentům, kteří se mnou dobrovolně spolupracovali na provedeném výzkumu a poskytli mi tak potřebné informace k jeho dokončení.

Obsah

Úvod	9
1 Současný stav poznání problematiky pohledu dětí na rozvod rodičů	11
1.1 Manželství.....	11
1.2 Rodina	13
1.3 Rozvod	15
1.3.1 Obecná teorie porozvodového partnerství	17
1.3.2 Příčiny rozvodu.....	18
1.3.3 Rozvod a děti	20
1.3.4 Rozvod a otcovství v ČR	21
1.3.5 Otcovské role a repertoáry otcovství	22
1.3.6 Monoparentální rodiny	24
1.3.7 Sociálně ekonomická situace neúplných rodin.....	24
1.3.8 Střídavá péče.....	25
2 Výzkumné metody	27
2.1 Cíl práce	27
2.2 Výzkumný projekt.....	27
2.3 Volba vzorku.....	27
3 Výsledky.....	29
3.1 Představení respondentů	29
3.2 Výzkumné otázky a odpovědi respondentů	30
3.3 Shrnutí výsledků rozhovorů	36
Závěr	39
Seznam použité literatury	43
Seznam grafů	46
Přílohy.....	47

Úvod

Ve své bakalářské práci s názvem Pohled dětí na rozvod rodičů se budu zabývat problematikou rozvodu rodičů a následným dopadem na jejich děti. Hlavním cílem této bakalářské práce je zjistit, jak dnes již dospělí jedinci vnímali a stále vnímají rozvod svých rodičů.

Pomocí empirického šetření kvalitativních polostrukturovaných rozhovorů budu zkoumat, jaký vliv měl rozvod rodičů na chování dnes již dospělých jedinců v době, kdy jim ještě nebylo osmnáct let. Budu zjišťovat, jaké zažívali pocity po rozvodu, a u kterého z rodičů respondent po rozvodu žil. Dále budu zkoumat, zdali rozvod rodičů ovlivnil jejich postoj k manželství, a jaký je jejich názor na institut rozvod všeobecně. V neposlední řadě budu zjišťovat, zda si prošli jejich rodiče také rozvodem vlastních rodičů.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí. V první části se budu snažit o vysvětlení základních pojmů. Dle odborné literatury formuluji, co znamenají termíny manželství, rodina a rozvod. Druhá část bakalářské práce je zaměřena na vlastní výzkum problematiky pohledu dětí na rozvod jejich rodičů.

První část této bakalářské práce je rozdělena do několika podkapitol a je zaměřena na manželství včetně jeho definice, formy manželství a důvody snižování sňatečnosti. Dále zde popisují pojem rodina, vlastnosti rodiny a různé přístupy jejího vymezení z pohledu demografie, sociologie a sociální antropologie. Poslední podkapitola se týká hlavního tématu, tedy rozvodu. Nejprve jsem objasnila pojem rozvod, následně jsem se zaměřila na příčiny rozvodu, jaký dopad má rozvod na děti a jak rozvod snáší muži. Podrobněji jsem se zaměřila na otcovské role a repertoáry otcovství, které budu dále zpracovávat do výsledků mého výzkumu. Závěrem první kapitoly jsem se zabývala monoparentálními rodinami a jejich socioekonomickou situací a vymezením pojmu střídavé péče.

Druhá část této bakalářské práce je rozdělena do dvou kapitol. V kapitole výzkumné metody popisují postup mého výzkumu. Nejprve rozvádím cíle, kterých bych chtěla dosáhnout, následně popisují, jaké byly zvoleny výzkumné otázky a jaké

kroky byly podniknuty k dokončení výzkumu. Poté je rozebírán zkoumaný vzorek. Klíčovou kapitolou bakalářské práce je vlastní výzkum pohledu dětí na rozvod jejich rodičů a z toho vyplývající závěry. Tato kapitola začíná seznámením s respondenty, následně jsou vyhodnoceny odpovědi respondentů na jednotlivé výzkumné otázky. Jsou zde shrnuty a analyzovány výsledky všech otázek. Zjištěné výsledky jsou diskutovány se současným stavem poznání problematiky pohledu dětí na rozvod rodičů.

1 Současný stav poznání problematiky pohledu dětí na rozvod rodičů

1.1 Manželství

„Manželství je obvykle společensky uznávaný, legalizovaný sexuální vztah mezi dvěma nebo více partnery opačného pohlaví, o kterém se předpokládá, že se dříve či později stane základem rodiny.“ [Fišerová 1996:590]

Manželství může mít různé formy: monogamii, polygamii, která se dále dělí na polygynii neboli mnohoženství a polyandrii neboli mnohomužství. Monogamie znamená soužití jednoho muže a jedné ženy. Polygynie označuje manželské soužití jednoho muže s několika ženami. Naopak polyandrie označuje soužití jedné ženy a dvou a více mužů. Toto jsou 3 základní vzorce kultur.

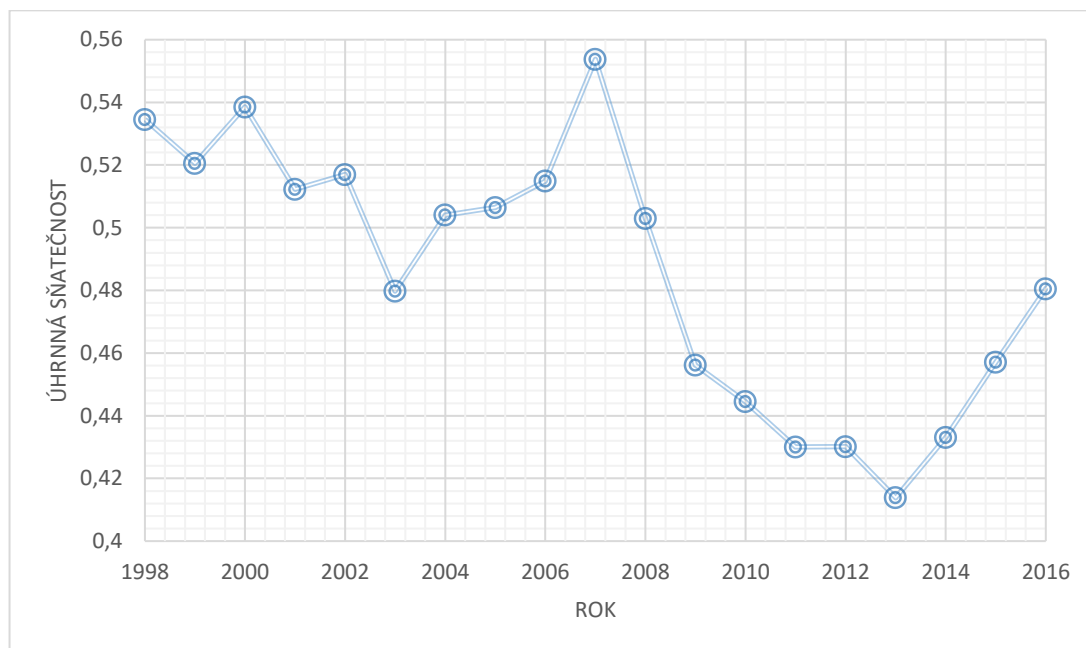
Manželství může mít různé formy, především pak monogamii a polygamii, která se dále dělí na polygynii a polyandrii. Monogamie neboli mnohoženství znamená soužití jednoho muže a jedné ženy. Polygynie neboli mnohomužství označuje manželské soužití jednoho muže s několika ženami. Naopak polyandrie označuje soužití jedné ženy a dvou a více mužů. Monogamie, polygynie a polyandrie jsou 3 základní vzorce kultur.

„Kulturním historickým základem manželství našeho typu je jednak římské právo rodinné a jednak pozdější křesťanská manželská doktrína, přísně preferující monogamické manželství a střežící jeho nerozlučitelnost. V jejím rámci je manželství považováno za svazek posvátný, stvrzovaný Bohem.“ [Fišerová 1996: 590].

Manželství vzniká sňatkem, který je spojen s určitými zvyky. Ve většině kultur sňatku předchází zasnoubení. Poté, co se dva partneři rozhodnou vstoupit do manželství, stávají se příbuznými na nepokrevním základě. Avšak příbuznými se stávají i jejich sourozenci, rodiče a další pokrevní příbuzní každého z nich. Funkčnost manželství má pozitivní, respektive negativní dopady na fungování vztahů v rodině, jak mezi manžely, tak mezi jejich dětmi. V manželství je důležité přizpůsobovat se různým rolím, které v manželství vznikají a zvládat každodenní rutinní činnosti. Sňatkem vzniká nová domácnost, o kterou je potřeba se společně postarat, tudíž

dochází k dělení pracovních rolí mezi partnery [Fišerová 1996: 590]. Vstupem do manželství se člověk stává dospělým. [Pařízková 2012: 144]

Graf 1 Vývoj úhrnné sňatečnosti v České republice v letech 1998–2016

Zdroj: Český statistický úřad. Data – počet sňatků. 1998–2016a. [online] Praha: Český statistický úřad, 2016. [cit. 20.4 2018]. Dostupné z <https://www.czso.cz>

Dle dat Českého statistického úřadu (viz graf č. 1) dochází v České republice z dlouhodobého hlediska ke snižování sňatečnosti, ale za posledních deset let sňatečnost značně kolísala. Snižování sňatečnosti podle Kreidla můžeme rozdělit dle dvou hlavních příčin [Kreidl 2012: 114]. První z nich je, že lidé nemají dostatek peněz na uskutečnění manželství. Podle teorie ekonomické krize mladí lidé později odcházejí od rodičů do vlastního bytu, čímž dochází také k oddálení založení vlastní rodiny a vstupu do manželství. Oproti tomu teorie druhého demografického přechodu spočívá v tom, že mladí lidé odkládají rodinný život hlavně ze sebenaplňujících důvodů, jako je například kariéra, vzdělání či možnost cestování do zahraničí [Kreidl 2012: 115]. Mnoho sociologů a ekonomů spekuluje o otázce, co zapříčinilo zvýšení průměrného věku při vstupu do manželství. Shodují se, že důvodem je snížení užitku z manželství. Podle ekonomické teorie se vyplatí vstoupit do manželství kvůli ekonomické výhodě a rozdělení rolí v domácnosti. Muži spíše vydělávají peníze

a ženy zastávají roli opatrovníka domácnosti. U žen dochází k poklesu sňatečnosti z důvodu dobrých ekonomických vyhlídek, které je vedou spíše k svobodnému životu. U mužů je to naopak. Dobré ekonomické vyhlídky zajišťují potencionálním manželkám lepší život po finanční stránce, tudíž u mužů dochází k zvyšování sňatečnosti [Kreidl 2012: 116]. Lidé, kteří mají stálou práci, odkládají manželství méně než ti, co jsou nezaměstnaní. Z hlediska vzdělanostní struktury, respektive nejvyššího dosaženého vzdělání, je situace obdobná. Lidé s vyšším vzděláním uzavírají manželství dříve než lidé s nižším vzděláním [Kreidl 2012: 117].

1.2 Rodina

„Rodina je obecně původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou.“ [Fišerová 1996: 940]. Nejdůležitější funkcí rodiny je výchova dětí a jejich socializace. Jejimi dalšími funkcemi jsou zachování kontinuity kulturního vývoje, přenos kulturních vzorců a samozřejmě zachovávání biologického druhu reprodukci.

Pojmem rodina není ve vnímání společnosti jednoznačný. Existuje široká řada odborných definic, jelikož každá kultura i společnost si vytváří svojí vlastní definici rodiny. Za rodinu lze považovat například rodinu úplnou, ve které se vyskytují oba vlastní rodiče s jedním či více vlastními potomky, jedním rodičem nevlastním a jedním vlastním či oběma rodiči nevlastními. Za rodinu v dnešní době můžeme považovat i nesezdaný pár s dítětem či dětmi. I samostatně žijícího jedince lze považovat za rodinu, v tomto případě rodinu jednočlennou, jelikož je důležité, jestli se lidé sami za rodinu považují [Maříková, Křížková, Vohlídalová 2012: 32-33].

Existuje několik přístupů ke studiu rodiny. Demografie se rodinou zabývá z reprodukčního hlediska. Demografové tvrdí, že všechny vztahy v rodině souvisí s biologickými procesy, které mají určité mezníky, jakožto narození člověka, dosažení dospělosti a smrt. Tyto mezníky určují rodinný cyklus [Fišerová 1996: 940].

Sociologie a sociální antropologie se rodinou zabývají z hlediska společenské skupiny, která je různě veliká a členěná. Rodina je v tomto smyslu postavena na sexuálním partnerství, které trvá delší dobu a na příbuzenství. V rodině můžeme

rozlišit několik rolí: role manželky, manžela, matky, otce, dcery, syna, sestry, bratra. Mezi těmito rolemi probíhají užší rodinné interakce.

Základním typem rodiny je rodina nukleární, dále nazývaná jako elementární, jaderná, manželská či základní. S tímto typem se můžeme setkat téměř ve většině společností. Nukleární rodina je malá, velmi intimní a hraje zde velkou roli důvěrnosti, city a vzájemná solidarita. Nukleární rodina se skládá z dospělého muže a ženy, kteří vstoupili do manželství či nikoliv. Dále s nimi v jedné domácnosti žijí jejich děti ať už vlastní či adoptované. Na jádro rodiny navazuje rodina rozšířená. V takovéto rodině žije dospělý muž a žena společně se svými dětmi a dalšími blízkými příbuznými. Součástí rozšířené rodiny mohou být bratři a sestry i se svými manželskými partnery, dále prarodiče, synovci, tety a ostatní příbuzní.

Z pohledu sociologie je rodina součástí sociální struktury v každé společnosti. Sociologie a psychologie nahlíží na rodinu jako na sociální prostředí. To znamená, že je rodina postavena nejen na plnění svých rolí, ale zároveň také vytváří prostředí, ve kterém se lidé tyto role učí. Rodina zajišťuje potomkovi socializaci a po celý život je významnou referenční skupinou. Rodinu můžeme také nazvat sociální institucí vytvářející různé vzory chování. [Fišerová 1996: 941].

Rodinu můžeme také chápat jako konkrétní činnost lidí spojenou vzájemnou láskou, podporou, porozuměním a péčí nejen o sebe, ale i své nejbližší. Důležité je respektovat chování těch, kteří rodinu tvoří a jejich vzájemná komunikace [Maříková, Křížková, Vohlídalová 2012: 34].

Rodina představuje i ekonomickou jednotku, poněvadž rodinu je nutné zajišťovat i po finanční stránce. Dochází zde i k dělbě domácích prací a vzájemné péči, která je nutná k zajištění všech potřeb v rodině. Ekonomická jednotka tvoří každodenní součást rodinného života, protože v rodině nejde jen o dobré vztahy, důležitou roli hraje i zajištění její ekonomické funkčnosti [Maříková, Křížková, Vohlídalová 2012: 45].

S vývojem společnosti se v rodině odehrávají změny nejen v jejím finančním zabezpečení. Stále přetrvávají genderové nerovnoměrnosti ohledně péče o rodinu,

které se však vzhledem k procesu zrovnoprávnění mužů a žen ve společnosti postupně vyrovnávají [Maříková, Křížková, Vohlídalová 2012: 56].

Vlastnosti západní rodiny jsou následující. Západní rodina je monogamní. Díky vysoké rozvodovosti mluvíme o takzvané sériové monogamii, kdy jedinec vystřídá postupně během života několik manželských partnerů. Případně se vyskytuje tzv. paralelní monogamie, kdy jedinec během jednoho zákonného manželství udržuje i mimomanželské partnerské či ne partnerské vztahy. Tato situace je dle zákonů ČR legální, ale ne legitimní a je v podstatě tolerovaná, jelikož mimomanželské vztahy jsou v dnešní společnosti velmi časté. V manželství je důležitá osobní přitažlivost, které předchází stav zamilovanosti, jelikož po několika letech v manželství zamilovanost velmi často opadá. V naší kultuře je romantická láska ve vztahu manželském brána za samozřejmou a normální. Každý člověk má jiné nároky a očekávání od manželství. Realita bývá bohužel často odlišná a dochází k nesplnění požadavků, což vede ke zklamání z manželství a následnému nárůstu rozvodovosti [Giddens 1997: 99].

1.3 Rozvod

„Rozvod začíná rozpadem manželského vztahu dvou jedinců, poté se ale především stává právním úkonem. Do jeho vývoje vstupují různé orgány, přes sociální služby, soudce, mediátory, soudní znalce, psychology.“ [Hastrmanová 2007: 87] Oni rozhodují o následném průběhu rozvodového řízení a porozvodové výchově dětí [Hastrmanová 2007: 87].

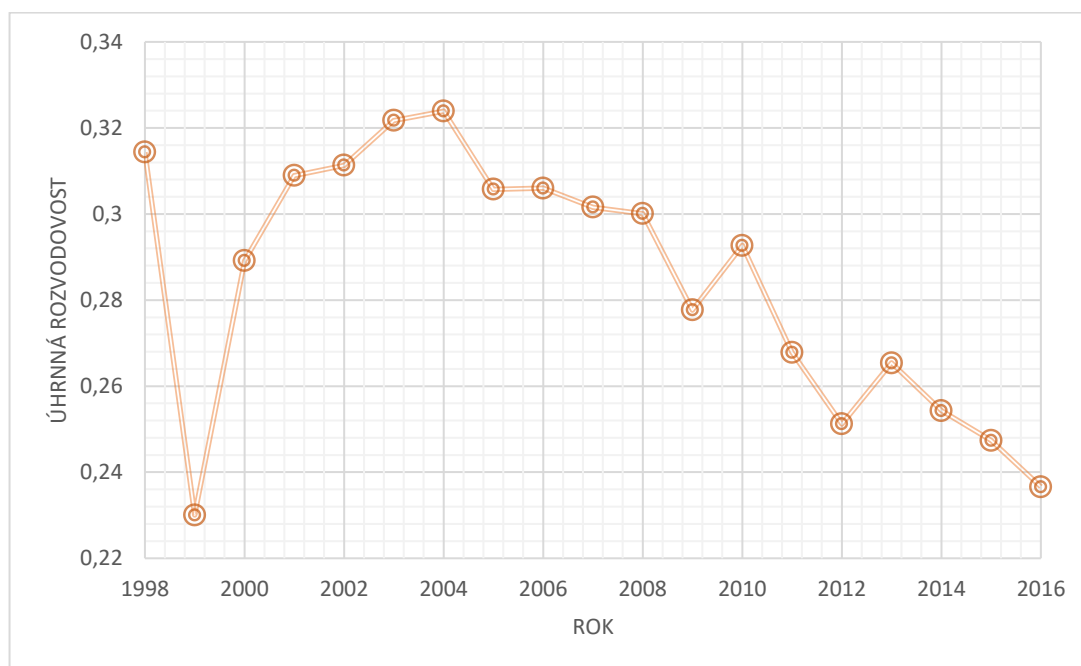
Rozpad manželství nemusí být nutně spojen s právním úkonem, jelikož existují různé kultury, ve kterých končí manželství pouhým rozchodem partnerů. V řadě křesťanských společností setrvává negativní postoj k rozvodu.

Rozvodem dochází hlavně k narušení vztahů v rodině, změnám ve výchově dětí a dalším procesům. Důsledkem rozpadu manželství jsou neúplné rodiny, které se stávají sociálním problémem. Rozvod jako právní úkon je v každé kultuře odlišný. V některých státech probíhá rozvod formou vzájemné dohody, jinde se zjišťuje míra zavinění, kde je vinný partner potrestán. [Vodáková 1996: 955].

Rozpad manželství je považován za nepříznivou událost, která má vliv na všechny oblasti osobního života. Rozvod ovšem neznamená, že je člověk vyloučen z dalšího partnerského soužití, někteří lidé sice po rozvodu zůstávají sami, ale většina si najde nového partnera, se kterým žije buď v nesezdaném soužití či vstoupí do dalšího manželství [Kreidl, Hubatková 2012: 146].

Opakovaná manželství jsou málo stabilní a často vedou k rozvodu. Nejčastějším důvodem rozvodu v opakovaných manželstvích jsou situace, kdy mají jeden či oba z partnerů potomky z předchozího manželství. Stává se, že dítě si nezvykne na nevlastního rodiče, což může vést k hádkám mezi manželi a následnému rozvodu. Avšak důvodem rozvodu mohou být i charakterové rysy partnera. Pokud vstupují opakovaně do manželského svazku bezdětní partneri, má jejich manželství větší šanci, že neskončí rozvodem [Kreidl, Hubatková 2012: 147]. Bezdětní jedinci se jeví pro nového partnera jako atraktivnější pro manželství z důvodu, že nemají tak vysoké náklady na chod domácnosti jako partneri s dětmi. Dalším důvodem může být i fakt, že bezdětný partner má více času na nového partnera. Nové sňatky častěji uzavírají muži. Jeden z důvodů je, že z emocionálního hlediska muži rozvod snášejí lépe a jsou schopni vstoupit do nového manželství dříve než ženy. Dále si méně často získávají negativní pohled na manželství a nebojí se ho znovu uskutečnit. Většinou připadají děti do péče manželky, tudíž mají muži více prostoru na setkání s potenciální partnerkou. Důležitou roli hraje i věk při rozvodu. Čím je žena starší, tím nesnadněji nachází nového partnera. V případě mužů věk neovlivňuje šanci najít nového partnera tolik jako u žen [Kreidl, Hubatková 2012: 148].

Graf 2 Vývoj úhrnné rozvodovosti v České republice v letech 1998–2016

Zdroj: Český statistický úřad. Data – počet rozvodů. 1998–2016a. [online] Praha: Český statistický úřad, 2016. [cit. 20.4 2018]. Dostupné z <https://www.czso.cz>

Poznámky: Pokles rozvodu po roce 1998 zapříčinila novelizace zákona o rodině, která změnila podmínky pro ukončení manželství, avšak pokles byl dočasný, jelikož před poklesem došlo k navýšení počtu rozvodů.

1.3.1 Obecná teorie porozvodového partnerství

Vstup do nového manželství může mít 3 vysvětlení: atraktivitu, potřebu a příležitost. Opakovaný svazek může souviset s atraktivitou. Čím je jedinec atraktivnější, tím má větší šanci na nalezení nového partnera. Dále může být založení nového svazku vysvětleno různými potřebami například emocionálními, finančními či sociálními. Vstup do nového manželství může záležet také na příležitostech, které mají jedinci v setkání s novým partnerem. Příležitost úzce souvisí s kontextem setkání s partnerem, příkladem kontextu mohou být: práce, volný čas či různé sociální sítě.

Rozlišujeme tři druhy faktorů, které ovlivňují vznik opakovaného manželství: ekonomické, kulturní a sociální. Nové manželství má kladné výhody pro obě pohlaví. Muži potřebují někoho, kdo jim bude pečovat o domácnost a ženy naopak potřebují

někoho, kdo je finančně zabezpečí [Kreidl, Hubatková 2012: 150]. Opakované svazky jsou méně institucionalizované než prvotní manželství. [Hasmanová Marhánková, Kreidl 2012: 151]

Rozvod, zvláště rozvod s dětmi, je zlomovým momentem, kvůli kterému musí lidé změnit svůj dosavadní způsob života a musejí se adaptovat do nové situace, které nastanou. Ženy se nejčastěji musí vyrovnat s rolí matky samoživitelky a snížením jejich životní úrovně. U mužů spíše dochází ke ztrátě každodenního kontaktu s dětmi [Maříková, Křížková, Vohlídalová 2012: 209].

1.3.2 Příčiny rozvodu

Příčiny růstu rozvodovosti můžeme analyzovat jak v sociologické, tak i v individuální rovině. V sociologické rovině lze hovořit o změnách genderových či společenských. Výrazně se změnilo postavení žen ve společnosti, které je spojeno s jejich vyšší ekonomickou aktivitou. Díky tomu dochází ke změně vztahu mezi mužem a ženou, a také ke genderovým změnám rolí. Jelikož roste vzdělanost žen, dochází k navyšování výdělku u žen, avšak stále se v některých profesích nevyrovná mužskému výdělku [Kuchařová, Šťastná 2009: 52]. Prodlužování střední délky života vede k snižování počtu úmrtí jednoho z partnerů v průběhu manželství, čímž se prodlužuje i průměrná doba trvání manželství. Jako dalším příkladem může být změna sociálního systému, který se postupem času zlepšuje a dává osamělým rodičům o trochu lepší podmínky pro život. Bez dostupné sociální podpory by se ženy snažily setrvat v manželství i poté, kdy přestalo fungovat, z důvodu nedostatku financí na obživu dítěte (dětí) a zabezpečení chodu domácnosti. Většina manželů preferuje život v nukleární rodině, což může vést k vyšší rozvodovosti u starších osob (po odchodu dospělých dětí).

Rozvodovým faktorem v individuální rovině může být zvyšující se počet lidí, kteří prožili dětství v neúplné rodině, tedy zažili rozvod svých rodičů. Dalším faktorem by mohl být věk při sňatku či věkový rozdíl mezi manžely, a zda spolu žili již před vstupem do manželství či nikoli [Kuchařová, Šťastná 2009: 53]. Oproti tomu

Amato a Cheadle dokazují, že efekt rozvodu rodičů na rozvod potomka je většinou nepřímý. [Hubatková et al. 2012: 181]

Riziko rozpadu manželství se zvyšuje v případě, že jsou v rodině děti nad 12 let, naopak riziko se snižuje, pokud jsou v manželství děti předškolního věku. Pohlaví dětí nemá na rozvod žádný vliv [Hubatková et al. 2012: 180].

V roce 1998 proběhla novelizace zákona o rodině, která zpřísnila podmínky rozvodu pro manžele s nezletilými dětmi, ale zároveň usnadnila rozvody manželů bez závislých dětí, tedy usnadnila rozvod spíše starším partnerům, se kterými již jejich potomci nebydlí. Tato změna vedla ke zvýšení rozvodovosti starších párů v dlouhodobém manželství a bezdětných párů. Výrazný vliv na počet rozvodů má i nejvyšší dosažené vzdělání partnerů. Vyšší míra rozvodovosti je u lidí s nižším dosaženým vzděláním [Kuchařová, Šťastná 2009: 54].

Otázkou vzdělání se zabýval například P. Pakosta [2012], který zjistil, že dopady vzdělanosti partnerů na manželství se mezi pohlavími značně liší. Pakosta [2012] tvrdí, že ženy se základním a vysokoškolským vzděláním mají nejmenší riziko rozpadu manželství. Naopak u mužů je nejvyšší riziko rozpadu manželství v případě, že dosáhly pouze základního vzdělání a nejnižší v případě, že jsou vysokoškolsky vzdělaní. [Maříková, Vohlídalová 2012: 6].

„Dle ekonomizující teorie racionální volby se manželství rozpadá, pokud je užitek očekávaný z rozvodu vyšší než užitek z udržení manželství“ [Maříková, Vohlídalová 2012: 5]. Může docházet k snižování pravděpodobnosti rozvodu díky zvyšování manželova příjmu, vlastnictvím společného majetku a délkou trvání manželského svazku [Maříková, Vohlídalová 2012: 5].

U osob z rozvedených rodin je větší pravděpodobnost, že jejich manželství skončí rozvodem [White 1990 citován in Maříková, Vohlídalová 2012: 5]. V České republice se tomuto problému věnovala Anna Šťastná, která díky svému výzkumu zjistila, že za rozpad partnerství nejen může dědičnost rozvodového chování, ale i nízký věk při vstupu do manželství [Šťastná 2006: 188 citována in Maříková, Vohlídalová 2012: 5].

V západní civilizaci bylo manželství po mnoho století téměř nezrušitelné a rozvod byl uskutečněn jen ve výjimečných situacích. V dnešní době se manželé mohou rozvést bez větších problémů téměř ve všech zemích západního světa. Ještě na konci dvacátého století bylo zakázané rozvést se v Irsku či na Maltě. [Giddens 1997: 102] Na maltě byl rozvod legalizován v roce 2004. [Euractiv 2011]

1.3.3 Rozvod a děti

Rozvod může mít na děti různý dopad a závisí na řadě různých faktorů, například, zda mají sourozence, s nimiž prožívají stejné emoce při rozvodu rodičů a jestli mají prarodiče či další příbuzné, se kterými mohou sdílet své pocity. Dále hraje značnou roli jejich věk při rozvodu. Mladší děti obecně snášejí rozvod jinak než děti, které jsou skoro plnoleté. Důležité také je, jak rychle se adaptují na nově vzniklou situaci. Při rozvodu je důležité, aby se děti vídaly s oběma rodiči, tím je pak pro ně rozvod snesitelnější.

Po rozvodu mohou mít některé děti problémy s emocemi a s komunikací. Tyto problémy na ně mohou mít negativní vliv, který se může projevat i v dospívání například dřívějším odchodem z domova, nedokončením školy a následným problémem najít si uspokojující práci, což může vést k nedostatečné finanční zabezpečení. V otázce rodinného života mohou být obezřetnější vůči uzavírání manželství. [Kuchařová, Šťastná 2009: 73].

Podle výzkumů je dokázané, že děti, které si prošli rozvodem rodičů, mají obecně nižší vzdělání, nižší blahobyt a vykonávají méně hodnotnou práci, než děti, u kterých nedošlo k rozvodu v rodině. Dále také čelí vyššímu riziku rozpadu svého vlastního manželství, pokud nějaké vůbec založí [Hubatková et al. 2012: 182]. V neúplné rodině dochází ke ztížení socializace dítěte. Rodič má na dítě méně času díky pracovní vytíženosti, což může vést k problémovému chování dítěte či zhoršení prospěchu ve škole. Zároveň je důležité, jak rozvod vnímá rodič, protože pokud je rodič z rozvodu velmi rozrušený, pak i dítě rozvod prožívá intenzivněji. Samotný rozvod nemá na dítě tak negativní vliv jako konflikt mezi rodiči, který mohl rozvodu předcházet [Hubatková et al. 2012: 183].

Rozvod je pro děti emocionálně náročný, což můžeme vidět z výsledků různých výzkumů. Avšak pro děti mohou být více náročné časté hádky obou rodičů, kteří se právě nerozvádějí. Z tohoto důvodu je v případě existence neřešitelných rozporů v rodině pravděpodobně lepší, když je rodiče řeší rozvodem. Mnohé uskutečněné výzkumy jasně dokazují, že častým jevem po rozvodu rodičů je utrpená emocionální ztráta [Giddens 1997: 104].

Dle výzkumu z Marinu v Kalifornii, kterého se zúčastnilo 60 rozvedených párů a jejich dětí, lze vyvodit několik jasných závěrů. S dětmi byly prováděny rozhovory v několika fázích: hned po rozvodu, v době půl roku po rozvodu a následně po 5 letech. Všech 131 dětí trpělo po rozvodu emocionální ztrátou. Nejmenší děti, tedy děti předškolního věku na tom byly nejhůře. Pociťovaly strach, zmatek a kladly si za vinu rozvod jejich rodičů. Starší děti na tom byly o trochu lépe, spíše měly starost o svůj následující život a byly značně rozčilené. Rozhovory po 5 letech ukázaly, že se děti s rozvodem víceméně vyrovnaly a to v počtu dvou třetin z dotázaných. Zbytek dětí se s rozvodem svých rodičů nesmířil a byly s probíhající situací velmi nespokojené a měly silné emocionální problémy. 116 dětí bylo pozorováno až do jejich dospělosti a dále s nimi byly prováděny rozhovory po deseti a patnácti letech. Podle výzkumu bylo dokázáno, že rozvod rodičů měl značný vliv na jejich budoucí vztahy. Většina z dotázaných měla dojem, že díky rozvodu sociálně a emocionálně strádali. Tito lidé chtěli po zážitku nezdařeného manželství jejich rodičů navázat zdárné manželství, které bude plné lásky a věrnosti. Polovina z nich vstoupila do manželství, avšak byli váhaví a nedůvěřiví vůči partnerovi. [Giddens 1997: 104].

1.3.4 Rozvod a otcovství v ČR

Každoročně se s rozvodem potýká 30 000 dětí. Při svěřením dítěte do výhradní péče matky často dochází k zániku vztahu mezi otcem a dítětem. Otcové se pak se svými dětmi vidají nepravidelně nebo vůbec. Někteří otcové dokonce na výchovu dítěte dobrovolně zanevrou a častěji po rozvodu zakládají nové rodiny [Dudová 2007: 20].

1.3.5 Otcovské role a repertoáry otcovství

Otcovské role jsou vše, co by správný otec měl vykonávat. Těchto rolí je několik a vzájemně se propojují. Otcovské role se rozdělují do určitých dimenzí neboli repertoárů [Dudová 2008: 44].

Role otce se po rozvodu nemění. Otec je po rozvodu stále živitel rodiny. Nepraktikováním role otce dochází k zanikání vztahů. Na základě výzkumů provedených v letech 2005–2006 zaměřených na otázku, proč se někteří muži angažují do výchovy a jiní ne, bylo zjištěno, že existuje 8 mužských dimenzí neboli repertoárů. Otec jako živitel, pečovatel, významný blízký dítěte, vychovatel, učitel, partner při hře, hlava rodiny a představitel původu [Dudová 2007: 21]. Autorky dále podrobněji popisují 3 nejdůležitější role:

1. Otec jako živitel

Díky provedeným rozhovorům autorky došly k závěru, že nejdůležitější pro otce je role živitele. Všichni respondenti odpověděli, že prvotním cílem otce je zajistit rodinu jak po finanční, tak i existenční stránce. Toto je podle respondentů normální, avšak každý otec se liší v tom, jak tuto normu přijímá a nakolik se jí řídí. Do role živitele patří finanční, ale i materiální zajištění rodiny. Materiálním zajištěním se rozumí výbava dětského pokoje, bytu a prostředí, ve kterém dítě žije apod. [Dudová 2007: 22].

2. Otec jako pečovatel

Otcové se dětem věnují, pokud jim v tom nebrání jejich pracovní povinnosti. Pro většinu mužů je práce na prvním místě a teprve pak se zajímají o své potomky. Před rozvodem se otcové o děti starali hlavně ráno a večer [Dudová 2007: 27]. Po rozvodu dochází ke zmenšení kontaktu dítěte s otcem. Můžeme rozlišit tři skupiny otců podle jejich péče. První skupinou jsou pečující otcové. Ti po rozvodu chtějí své děti dostat do opatrovnictví a mají o ně stoprocentní zájem [Dudová 2007: 29]. Většinou se tito muži o své děti plně starali již před rozvodem. Rozvod nesou velmi těžko a v případě, že nezískají děti do své péče, dostávají se do situace, se kterou se těžce smířují. Tito muži jsou si vědomi toho, že by byli schopni se o své děti bez

problémů postarat, jelikož byli z doby před rozvodem zvyklí o ně pečovat každý den [Dudová 2007: 30]. Do druhé skupiny patří otcové, kteří pomáhají. Tito muži přenechávají téměř veškerou péči matce. Před rozvodem se o dítě starali jen občas a hráli pouze pomocnou roli. Po rozvodu jsou spokojeni s tím, že se o dítě stará bývalá manželka, protože jsou názoru, že dítě by měla vychovávat spíše matka než otec [Dudová 2007: 31]. Do třetí skupiny patří otcové, kteří o své děti nepečují. Sami uznávají, že po rozvodu by nebyli schopni se o své děti postarat [Dudová 2007: 32].

3. Otec jako významný blízký dítěte

Pro zachování blízkého vztahu otce s dítětem je nutné, aby s ním udržoval pravidelný kontakt. Blízkost může být budována i fyzicky. Například pohlazením či objetím. Důležité je i to, aby se svým dítětem hovořili a aby jejich potomek cítil, že za ním může kdykoli přijít ať už s nějakým problémem nebo jen bezdůvodně [Dudová 2007: 34].

Problematikou otcovství se zabývali různí sociologové. Například François de Singly [1999] rozděluje otcovství pouze do čtyř dimenzí. Zmiňuje funkci živitele, autority, funkci představitele původu a osobní rozměr (neboli blízký dítěte). Podle autora jsou nejdůležitějšími složkami otcovské role funkce živitele rodiny a představitele autority. Správný otec by ovšem měl být také dítěti blízký, projevat k němu náklonost, komunikovat s ním a hrát si s ním.

Existují také tři základní modely otcovství po rozvodu neboli tři ideály: otec vzdálený, otec hybridní, který je pomáhající a pečovatelský a jako třetí otec přítomný. Vzdálený otec má pouze roli živitele a s dětmi tráví málo času a dochází k odcizování, jelikož otec se se svými dětmi stýká pouze v doprovodu matky. Hybridní otec se před rozvodem občas o děti staral, ale jeho hlavní role byla uživit rodinu. Po rozvodu by o dítě sám pečovat nechtěl a stačí mu pouze občasná návštěva, většinou o víkendech. Podle repertoáru lze tedy mluvit o otcích živiteli, občasném pečovateli. Poslední typ je otec pečovatelský a přítomný. Po rozvodu se chce plně zapojovat do výchovy a nechce mít pouze živitelskou roli. Tento typ otce propojuje všech 8 repertoárů, o kterých jsem se zmiňovala v předchozí pasáži [Dudová 2007: 37].

1.3.6 Monoparentální rodiny

V současnosti přibývá domácností s jedním rodičem. Jelikož jsou děti po rozvodu spíše svěřeny matce, mluvíme zde spíše o ženách samoživitelkách, které mají často problémy s financemi a patří k chudším vrstvám společnosti. Dnes už se nemluví o osamělých rodičích jako o opuštěných ženách či mužích nebo o rozvrácených rodinách, ale i tak stále dochází k předsudkům vůči těmto skupinám obyvatel. Každý osamělý rodič je odlišný. Osamělým rodičem se člověk stane i po ztrátě partnera úmrtím, k tomuto dochází ve 40 % případů. V 60 % případů je na vině rozvod. Do této situace se člověk většinou dostává nedobrovolně, ale existují i takové případy, kdy se žena dobrovolně stane samoživitelkou. Tyto ženy bývají většinou velmi dobře zabezpečeny, aby si takovéto rozhodnutí mohly dovolit [Giddens 1997: 105].

Největší nárůst počtu neúplných rodin je z geografického hlediska ve velkých městech, tedy v místech s nejvyšším nárůstem rozvodovosti a poklesem sňatečnosti. Dále je dle SLDB v roce 2001 jasně patrné, že čím větší město, tím více je zde neúplných rodin [Kuchařová, Šťastná 2009: 51]. Data ze sčítání lidu z roku 2001 dokazují, že matky samoživitelky častěji žijí ve společné domácnosti ještě s dalšími lidmi, ať už s příbuznými či jinými osobami. Svobodnými matkami se nejčastěji stávají ženy v mladším věku, které žijí ve větších městech a mají nižší dosažené vzdělání [Kuchařová, Šťastná 2009: 55].

1.3.7 Sociálně ekonomická situace neúplných rodin

Pro všechny účastníky rozvodu je tato zkušenost traumatizující a má na ně sociální, ekonomické či psychické dopady. Největší problém nastává u malých dětí, které po rozvodu ztrácejí kontakt s některým z rodičů, prarodičů či dalších příbuzných. Dále dochází k ekonomické ztrátě, tudíž si opatrovník dítěte nemůže dovolit stejný životní standart jako v době před rozvodem. Rozvod znamená pro osamělé rodiče jistou finanční ztrátu, ti tak musí hledat nové způsoby, jak zajistit svoji rodinu – tedy jak získat další finanční zdroj pro obživu svých dětí a své domácnosti. Finanční situace osamělých rodičů závisí na jejich příjmech a také na podpoře

odděleně žijícího partnera, a to nejen z hlediska placení alimentů [Kuchařová, Šťastná 2009: 73]. Ve srovnání mezi osamělými matkami a osamělými otci je zjevné, že osamělí otcové jsou na tom finančně lépe a mají vyšší životní úroveň [Kuchařová, Šťastná 2009: 74].

1.3.8 Střídavá péče

Střídavá péče znamená, že dítě pobývá určitou dobu u jednoho z rodičů. Zákon o střídavé péči byl upraven novelou zákona o rodině z roku 1987 zákonem č.91/1998 Sb. Zákon ovšem nerozhoduje o délce stráveného času, po kterém se rodiče střídají. Nejčastěji se rodiče ve výchově střídají po měsíci, avšak existují i dohody o střídání po týdnu. [Dudová, Dudová 2007: 74-75]. Nezbytným předpokladem, aby rodiče dostali dítě do své péče, je jejich zdravotní a výchovná způsobilost a jejich zájem o svěření dítěte. Další podmínkou je, pokud je dítě školního věku, že by měla být zachována školní docházka a možnost docházení do dosavadních mimoškolních aktivit. Střídavá péče není vždy tou nejvhodnější volbou, jelikož ne vždy jsou rodiče schopni se po rozvodu bez problému dohodnout na společné péči a finančním zajištění dítěte a povznést se na spory vzniklé během rozvodu či po něm. V České republice je střídavá péče méně častá, obvykleji děti bývají svěřeny do výhradní péče matky [Maříková, Křížová, Vohlídalová 2012: 210].

Rodiče se musí domluvit na mnoha podrobnostech týkajících se jejich dítěte, například kde bude mít dítě trvalé bydliště či zdali si bude pokaždé balit své věci nebo bude mít u každého z rodičů své vlastní [Dudová, Dudová 2007: 75].

Při střídavé péči spolu rodiče nežijí, stejně jako v modelu neúplných rodin. Rozdílem ovšem je, že při střídavé péči není otec pouze v roli „kamaráda a plátce alimentů“, ale řeší i péči o své dítě a má společnou zodpovědnost za jeho výchovu. Tato péče je náročná nejen pro rodiče, kteří mezi sebou mohou mít různé konflikty, a přesto spolu musí koexistovat a být vůči sobě tolerantní, ale i pro děti, jelikož musí putovat mezi dvěma domovy. Při střídavé péči je rozhodující, v jakém věku dítěte se rodiče rozvádějí, jelikož pokud se rozvádějí ve velmi nízkém věku dítěte, tedy kolem prvního roku života, dochází k jinému uspořádání žvivotelských rolí, než když je dítě

starší. V prvních letech života dítěte se o něj více stará matka než otec, který plní spíše živitelskou roli. Poté, co dítě začne chodit do školky a lze s ním snadněji komunikovat, dochází k rovné dělbě pečovatelských a živitelských povinností [Maříková, Křížová, Vohlídalová 2012: 238].

I když se střídavá péče zdá rovnocenná ohledně peněz, většinou stejně vznikají nerovnosti. Rodiče si rovnoměrně rozdělí náklady na děti bez ohledu na jejich příjem, který má obvykle žena nižší než muž z důvodu znevýhodněného postavení na trhu práce. Další problém, který může nastat u střídavé péče, je ten, že otec odmítne přispívat na mimoškolní aktivity dítěte, tudíž matce nezbývá nic jiného než platit tyto kroužky sama, čímž se může dostat do finanční tísně. Podobně jako u svěření dítěte do výhradní péče jednoho z rodičů i zde dochází k značnému poklesu životní úrovně, většinou na straně ženy. Hlavní podmínkou, aby rodiče mohli uvažovat o střídavé péči je flexibilní práce, která jim umožní přizpůsobit si pracovní režim tak, aby jim nebránil v dostatečné péči o dítě [Maříková, Křížová, Vohlídalová 2012: 239].

2 Výzkumné metody

2.1 Cíl práce

Cílem výzkumné práce je zjistit, jak dnes již dospělí jedinci vnímali a stále vnímají rozvod svých rodičů, jaké byly vztahy v rodině před, při a po rozvodu a jak se v důsledku rozvodu měnily jejich životní podmínky.

Dále bych chtěla zjistit, zdali to, že se jim rozvedli rodiče, negativně ovlivnilo jejich postoj k uzavření manželství.

2.2 Výzkumný projekt

Na začátku sběru dat jsem si vytyčila tyto výzkumné otázky:

1. Projevil se rozvod rodičů v tehdejším chování respondenta?
2. Jak se cítil respondent po rozvodu rodičů?
3. U kterého z rodičů vyrůstal respondent po rozvodu?
4. Změnil se pohled respondenta na manželství kvůli rozvodu jeho rodičů?
5. Jaký má respondent pohled na rozvod?
6. Prošla si matka nebo otec respondenta rozvodem svých rodičů?

Pro sběr dat byla zvolena technika polostrukturovaného osobního rozhovoru, který byl nahráván prostřednictvím mobilního telefonu. Vyskytl se problém u třech respondentů, se kterými byl rozhovor uskutečněn přes videohovor z důvodu jejich momentální nepřítomnosti v České republice. Díky této technice bylo získáno dostatečného počtu informací, které byly důležité pro tvorbu mé práce. Následně byly rozhovory přepsány v programu F4 a poté analyzovány.

2.3 Volba vzorku

Za výzkumný vzorek jsem zvolila dospělé jedince, kterým se rodiče rozvedli před dovršením osmnácti let života. Kontaktovala jsem osoby z mého okolí, o kterých jsem věděla, že si prošli rozvodem svých rodičů v době, kdy ještě nebyli zletilí. Tento výběr jsem dále zkombinovala s metodou nabalování (snowball), jelikož jsem požádala dotazované o případné další kontakty na osoby, které by spadaly do mého

výzkumného vzorku. Tím jsem získala další respondenty. Celkem jsem oslovila 14 respondentů – 7 žen a 7 mužů. Měla jsem problém se získáním většího počtu mužských respondentů, jelikož 4 dotázaní muži měli zřejmé obavy odpovídat na určité otázky a sdělovat mi osobní informace a naplánovaný rozhovor mi nakonec zrušili. Jedna z respondentek také rozhovor na poslední chvíli zrušila. Výsledný vzorek se nakonec skládal z 3 mužů a 6 žen. V mém vzorku se vyskytují i dva sourozenci – sestry, které zažívaly tentýž rozvod. Věkové rozmezí respondentů bylo mezi 22– 34 rokem.

3 Výsledky

3.1 Představení respondentů

Respondent č. 1: Eliška, 22 let, studuje v Hradci Králové na Filozofické fakultě již třetím rokem, má jednoho bratra, kterému je 17 let, v době rozvodu jí bylo 12 let a bratrovi 7 let, je svobodná a její nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské s maturitou.

Respondent č. 2: Petra, 33 let, pracující, má celkem 5 sourozenců z toho jednoho nevlastního, má jednu sestru ve věku 34 let, se kterou má stejné oba rodiče, druhou sestru ve věku 22 let se kterou má stejného otce, dva bratry se kterými má stejnou matku a nevlastního bratra, v době rozvodu jí bylo 7 let a sestře které se to týkalo 9 let, je rozvedená a její nejvyšší dosažené vzdělání je vysokoškolské. Její sestra je také zapojena do výzkumu.

Respondent č. 3: Denisa, 22 let, studuje v Hradci Králové na Filozofické fakultě již třetím rokem, nemá žádného sourozence, v době rozvodu jí bylo 5 let, je svobodná, ale bydlí s partnerem 3 roky a její nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské s maturitou.

Respondent č. 4: Markéta, 25 let, pracující, má dvě sestry – jednu z prvního manželství, které je 26 let a druhou z druhého manželství, které je 14 let, v době rozvodu jí bylo 8 let a sestře, které se týkal ten samý rozvod, bylo 9 let, je svobodná a její nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské s maturitou.

Respondent č. 5: Karolína, 22 let, pracující, má dva sourozence – vlastní sestru ve věku 17 let, nevlastního bratra, v době rozvodu jí bylo 9 let a sestře 5 let, je zasnoubená a její nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské bez maturity.

Respondent č. 6: Dalibor, 23 let, pracující, má jednoho bratra ve věku 20 let, v době rozvodu mu bylo 17 let a bratrovi 14 let, je svobodný a jeho nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské s maturitou.

Respondent č. 7: Libuše, 34 let, pracující, má celkem 5 sourozenců z toho jednoho nevlastního, jednu sestru ve věku 33 let, se kterou má stejné oba rodiče, druhou sestru

ve věku 22 let, se kterou má stejného otce, dva bratry, se kterými má stejnou matku a nevlastního bratra, v době rozvodu ji bylo 9 let a sestře, které se to týkalo 7 let, je vdaná a její nejvyšší dosažené vzdělání je vysokoškolské. Její sestra je také zapojena do výzkumu.

Respondent č. 8: Petr, 29 let, pracující, jedna sestra ve věku 22 let, v době rozvodu mu bylo 6-7 let, je svobodný a jeho nejvyšší dosažené vzdělání je vysokoškolské.

Respondent č. 9: Alfonz, 25 let, pracující, jeden bratr ve věku 29 let, v době rozvodu mu bylo 7 let, je zadaný a jeho nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské bez maturity.

3.2 Výzkumné otázky a odpovědi respondentů

1. Projevil se rozvod rodičů v tehdejší chování respondenta?

R1: Ano, po rozvodu rodičů dělala naschvály matce. Po každém konfliktu s matkou utíkala z domu k otci.

R2: Rozvod rodičů se u respondentky na tehdejší chování nijak neprojevil, naopak byla klidnější, a pociťovala lepší vztah se sestrou.

R3: Rozvod rodičů se u respondentky na tehdejší chování nijak neprojevil, naopak pociťovala větší klid.

R4: Rozvod rodičů se u respondentky do jejich 15 let na chování nijak neprojevil, poté se to změnilo, jelikož chtěla do péče otce.

R5: Rozvod rodičů se u respondentky na chování nijak neprojevil, tvrdí, že měla průšvihy jako každý puberták.

R6: Ano, po rozvodu rodičů dělala naschvály, aby rodiče upozornil, že nesouhlasí s tím, že se rozvedli.

R7: Po rozvodu byla zamlklejší, ale jinak se její chování nezměnilo.

R8: Po rozvodu žil u matky, která měla nového partnera. Tomuto partnerovi dělal naschvály, aby mu nedělal nevlastního otce a tak vznikaly konflikty.

R9: Respondent tvrdí, že se u něj rozvod rodičů nijak neprojevil, avšak vypověděl, že občas využíval rodiče ve svůj prospěch.

U většiny dotazovaných nedošlo ke změně chování vlivem rozvodu. Šest z devíti respondentů uvedlo, že se jejich chování v podstatě nijak nezměnilo. Na dvě respondentky měl rozvod dokonce pozitivní vliv. Obě dvě pocítovaly větší klid, jelikož před rozvodem cítily, že je v rodině napjatá atmosféra, která jim nebyla příjemná. Sestry, které zažily tentýž rozvod, na tuto situaci odpovídaly podobně. Ani u jedné se neobjevilo negativní chování, které by bylo způsobeno rozvodem. Jedna právě cítila klid a druhá na sobě nepocítovala žádné změny v chování. Tři respondenti uvedli, že se jejich chování změnilo, dva z toho jsou muži. Po rozvodu dělali naschvály, aby upozornili na nesouhlas s rozvodem a upoutali na sebe pozornost.

2. Jak se cítil respondent po rozvodu rodičů?

R1: Když se jí rodiče rozvedli, pocítovala smutek a mrzelo jí to, neuměla si představit, že rodiče nebudou spolu.

R2: Neodpověděla.

R3: Po rozvodu byla šťastná.

R4: Bylo jí líto, že se rodiče rozvedli. Předtím měla doma oba rodiče a teď jí jeden scházel.

R5: Po rozvodu se cítila zrazeně, brala to tak, že se na ní rodiče vykašlali. Mrzelo ji, že od nich táta odešel.

R6: Respondent měl smíšené pocity, nevěděl, zdali je rád nebo nerad, ale spíše to viděl jako špatnou věc, jelikož se mu rozpadla rodina.

R7: Po rozvodu cítila smutek. Při stěhování z místa kde bydlela od mala, se jí chtělo brečet, nechtěla odtamtud odjet. Bylo to pro ni velmi bolestivé.

R8: Po rozvodu rodičů byl hodně smutný a nechápal, proč nejsou spolu.

R9: Bylo mu líto, že není rodina pospolu, chyběl mu táta a cítil, že to doma bylo prázdné.

Odpověď na tuto otázku byla shodná až na jednu výjimku. Jedna dotázaná odpověděla, že po rozvodu se cítila šťastná, což se v její situaci dá pochopit, jelikož její otec je alkoholik a atmosféra doma před rozvodem byla nesnesitelná. Ostatní respondenti se shodli na tom, že pociťovali smutek, bylo jim líto, že se jim rozpadla rodina a vlastně nechápali, proč se rodiče rozvedli.

3. U kterého z rodičů vyrůstal respondent po rozvodu?

R1: Matka

R2: Matka

R3: Matka

R4: Nejdříve matka, od 15 let otec

R5: Matka

R6: Otec

R7: Matka, od 13 let otec

R8: Matka

R9: Matka

Z odpovědí je zřejmé, že respondenti těsně po rozvodu zůstávají převážně u matky. Pouze jeden dotazovaný respondent žil po rozvodu u otce, ale pouze z důvodu, že se nemusel stěhovat, jinak by nejspíš také zůstal u matky. Jedna respondentka se ve věku 13 let přestěhovala k otci z důvodu, že si její matka našla nového partnera, se kterým ona neměla dobré vztahy. Další respondentka se v 15 letech také odstěhovala k otci, ale po pár letech, co si našel přítelkyni, se vrátila zpět k matce ze stejného důvodu jako u předchozí respondentky.

4. Změnil se pohled respondenta na manželství kvůli rozvodu jeho rodičů?

R1: Ne.

R2: Ano, myslí si, že fakt, že se jí rozvedli rodiče, měl vliv na její vlastní rozvod.

R3: Nyní již ne, avšak když byla mladší, tak vstoupit do manželství nechtěla.

R4: Rozvod jejích rodičů ji ovlivnil natolik, že nikdy nechce vstoupit do manželství.

R5: Trochu ji to odradilo, ale bude se snažit nedělat stejné chyby jako její rodiče.

R6: Ne.

R7: Ne. Vdát se neváhala, jelikož si partnera vybrala pečlivě a naopak má snahu rozvod nikdy nemít.

R8: Kvůli rozvodu jeho rodičů je opatrnější při výběru partnerek a nemá s nimi vážné závazky, z obavy, že jim vztah nevyjde.

R9: Respondent má pohled na manželství stále stejný, nijak ho to neovlivnilo, ale bude se snažit vyvarovat se stejným chybám, kterých se dopustily jeho rodiče.

U tří dotázaných osob se jejich pohled na manželství nijak nezměnil a stále chtějí vstoupit do manželství. Dva dotázaní striktně odpověděli, že se jejich pohled na manželství nijak nezměnil a nijak to neokomentovali. Je tedy možné, že o tomto tématu již přemýšleli a mají v tom jasno. Jedna respondentka měla po rozvodu negativní pohled na uzavření manželství, avšak nyní již do manželství vstoupit chce. Další tři respondenti jsou rozvodem negativně poznamenáni. Jeden má problém navázat vážný vztah, druhá zodpověděla, že ji rozvod poznamenal natolik, že nikdy nechce vstoupit do manželství a třetí dává svůj vlastní rozvod za vinu rozvodu jejích rodičů, jelikož se chtěla vyvarovat chyb, které udělali její rodiče v době, kdy ještě byli spolu, a proto své manželství při prvním větším konfliktu ukončila. Poslední dva dotázaní zodpověděli, že svůj názor sice na manželství nezměnili, ale budou se snažit nedělat stejné chyby jako jejich rodiče.

5. Jaký má respondent pohled na rozvod?

R1: Proti rozvodu nic nemá. Jen si myslí, že pokud mají děti, měli by spolu po rozvodu dobře vycházet a s těmi dětmi se dohodnout.

R2: Neodpověděla.

R3: Myslí si, že pokud to v manželství opravdu nefunguje, tak je rozvod ideální řešení.

R4: Respondentka si myslí, že pokud manželům vztah nefunguje, tak je rozvod dobré řešení.

R5: Proti rozvodu nic nemá. Pokud nejsou schopni manželé spolu vyjít, je rozvod nutný. Avšak myslí si, že by měli brát ohled na děti a všeobecně by se lidé měli rozvádět, když už mají děti starší. Hlavní problém vidí v tom, že se lidé berou po pár letech, co se znají.

R6: Myslí si, že trápit se v manželství jen kvůli dětem není správné řešení. Z pohledu manželů je rozvod dobrá a rozumná věc, ale z pohledu dítěte špatná.

R7: Největší problém vidí v tom, že se lidé berou, i když se příliš neznají, jako druhý problém vidí ve špatné komunikaci mezi partnery a netoleranci. Obecně si myslí, že pokud se lidé nesnesou a nedokážou spolu komunikovat, popřípadě utíkají k někomu jinému, nemá smysl, aby přetrvávali v manželství.

R8: Podle respondenta je rozvod věc nutná a plně ho schvaluje. Myslí si, že lidé by si měli nejprve dobře rozmyslet, zdali s partnerem chtějí opravdu žít a jestli se chtějí vzít.

R9: Respondent rozvod neuznává, avšak když si lidé opravdu nerozumí, bere rozvod jako poslední možnost.

Většina respondentů považuje rozvod za správnou a nutnou věc pokud si manželé ve vztahu nerozumí. Pouze jeden dotazovaný je zásadně proti rozvodům a bere ho jako poslední možnost. Dále se zde většina zmiňuje o tom, že lidé vstupují do manželství moc brzy, což vede k častým rozvodům. Lidé by se měli nejdříve plně poznat a vstoupit do manželství po několika letech spokojeného soužití. Za

problematické vidí i to, že pokud jsou u rozvodu přítomny děti, domnívají se, že čím mladší děti jsou, tím větší vliv to na ně má. Rodiče by samozřejmě neměli děti zapojovat do svých sporů – například podplácet své dítě a pomlouvat jeden druhého. U respondentů tohoto výzkumu k tomuto problému prakticky nedocházelo. Pouze u dvou dotázaných došlo při rozvodu k podplácení dětí a pomlouváním druhého z partnerů. Respondentka č. 5 uvedla, že po rozvodu se otec snažil bývalou manželku před dítětem zdiskreditovat, dotazované kupoval více dárků a více se o ni staral. Respondent č. 6 potvrdil, že se v průběhu rozvodu oba rodiče vzájemně pomlouvali.

6. Prošla si matka nebo otec respondenta rozvodem svých rodičů?

R1: Ne, všichni mají spokojená manželství.

R2: Ano, z otcovy strany jsou všichni několikrát rozvedení, z matčiny strany mají naopak všichni spokojená manželství.

R3: Ano, z matčiny strany proběhlo několik rozvodů, zejména z důvodu, že si vždy našli muže alkoholika. Z otcovy strany ne.

R4: Ano, z otcovy strany proběhl rozvod, z matčiny strany ne.

R5: Ne, žádné rozvody ani z matčiny ani z otcovy strany.

R6: Ne, žádné rozvody ani z matčiny ani z otcovy strany.

R7: Ano, z otcovy strany jsou všichni několikrát rozvedení, z matčiny strany mají naopak všichni stabilní manželství.

R8: Ano, z otcovy strany proběhl rozvod, z matčiny strany ne.

R9: Rozvod se nevyskytl ze strany matky ani otce.

Dle výsledků se u více než poloviny respondentů rozvod vyskytl v rodové linii již dříve, ať ze strany otce či matky. Převažují rozvody ze strany otce. U jedné respondentky došlo k jakési „dědičnosti“ jelikož již je sama rozvedená. Respondentka přímo vypověděla: *„Nechtěla jsem nikdy, aby moje děti vyrůstaly v takový hustý atmosféře, a neříkám, že když byl první problém, tak sem šla pryč, to určitě ne, ale když to fakt už nešlo a nevěděla jsem co dál.“*

3.3 Shrnutí výsledků rozhovorů

V této kapitole jsou popsány ostatní otázky z rozhovorů, jejichž scénář je k nalezení v přílohách. První okruh otázek se týkal seznámení se s respondenty. Druhý okruh otázek se vztahoval k situaci, která v rodině probíhala před rozvodem. Třetí okruh otázek se řešil jevy probíhající v průběhu rozvodu, především pak, u kterého z rodičů vyrůstal respondent po rozvodu. Poslední okruh otázek se vztahoval k situaci, která nastala v rodině po rozvodu.

První okruh otázek je zaměřen na obecné otázky. Zajímalo mě kolik je a bylo respondentům v době rozvodu rodičů, zdali mají nějaké sourozence a jaký je jejich rodinný stav. Věkové rozpětí respondentů je mezi 22 a 33 lety. Až na jednu respondentku mají všichni nějakého sourozence. Na otázku rodinného vztahu odpovídali následovně. Šest respondentů je svobodných, jedna vdaná, jedna zasnoubená a jedna rozvedená. Dále byla pokládána otázka nejvyššího dosaženého vzdělání. Dva respondenti mají středoškolské vzdělání bez maturity, ostatní dosáhly vyššího vzdělání – středního s maturitou a vysokoškolského.

Druhý okruh otázek se vztahuje na situaci, která byla v rodině před rozvodem. Vztahy v rodině před rozvodem byly u všech respondentů vcelku podobné, zpočátku bylo vše normální, až když se blížil rozvod, rodiče se u většiny respondentů hádali. Zajímavé je, že sestry zapojené do tohoto výzkumu to cítily každá jinak. Jedna vypověděla, že se rodiče před rozvodem hádali, ovšem druhá tvrdí, že se nehádali vůbec a svoji zlost, kterou měli mezi sebou, si vybíjeli na nich. Manželství respondentů trvalo v průměru 10,22 roku. Na otázku, zdali se rodiče hádali i před nimi, téměř všichni odpověděli stejně a to, že se rodiče snažili nehádat před nimi, což se ovšem pokaždé nedařilo. Z tohoto bloku otázek mě nejvíce zajímala otázka, kdo podal žádost o rozvod, z jakého důvodu manželství skončilo. Téměř všichni dotazovaní vypověděli, že žádost o rozvod podala matka, až na jeden případ, kde to bylo vzájemné. V pěti případech byla příčina rozvodu nevěra, ve dvou otec začal velmi pít a u posledních dvou respondentů se rodiče rozvedli v poklidu z důvodu, že se přestali mít rádi.

Třetí okruh otázek se vztahuje přímo na období v době rozvodu. Na většinu respondentů rozvod neměl žádný vliv nebo alespoň takto odpovídali. Pouze dva dotazovaní vypověděli, že je rozvod nějakým způsobem poznamenal. První respondentka díky rozvodu rodičů musela chodit k psychologovi a druhá tvrdí, že jí to poznamenalo na celý život. Možnost zvolit si, u koho zůstanou po rozvodu, byla umožněna pouze dvěma respondentům. Více než polovina rozvedených manželů nebydlela během rozvodu spolu, avšak pokud spolu bývalí manželé bydleli, tak situace byla mnohem klidnější než před rozvodem. Kromě dvou respondentů vždy prarodiče stáli za svým potomkem a dávali rozvod za vinu tomu druhému. U dvou respondentek, sester, stáli za matkou prarodiče i z otcovy strany. Na otázku, zdali měla matka či otec v průběhu rozvodu jiného partnera, odpověděla více než polovina dotázaných že ne.

Poslední okruh je klíčový pro můj výzkum a vztahuje se na situaci v rodině po rozvodu. Pět z devíti respondentů vypovědělo, že se po rozvodu nedostala do finanční tísně, ba někteří si výrazně polepšili, jelikož otec předtím finančně nepřispíval a po rozvodu většinou pomáhali rodiče matky. Čtyři respondenti zodpověděli, že se ve finanční tísně vyskytli, u dvou respondentek (sester) dokonce matka musela odjet do ciziny vydělávat peníze. Na otázku, zdali někomu vyčítali rozvod, odpovídali respondenti převážně stejně až na dvě výjimky. Jedna z dotazovaných prý dávala rozvod za vinu otci a ta druhá nejprve nedávala za vinu nikomu, ale s odstupem času z rozvodu vinila také otce. Při rozhovoru byla pokládána otázka, zdali se kvůli rozvodu museli respondenti stěhovat. Tento problém postihl pouze 4 z dotazovaných. Avšak pouze dvou (sester) se tento problém dotkl v takové míře, že musely měnit školu a musely si hledat nové přátele. Jedna respondentka se stěhovala do stejné vesnice a další jen pár kilometrů od bývalého bydliště. Zajímavé zjištění bylo, že všichni respondenti viděli rozvod rodičů spíše pozitivně nežli negativně. Když už viděli rozvod negativně, tak pouze z důvodu, že od nich odešel otec a v jednom případě proto, že po rozvodu se odstěhoval bratr a každý bydlel u jiného rodiče. Pozitivní věc respondenti shledávali v tom, že se rodiče nehádali, byli šťastnější. Dva dotazovaní zodpověděli, že tím, že se rodiče rozvedli, získali dvoje oslavy narozenin, dvoje Vánoce a že s nimi rodiče, i když odděleně, trávili více času než před rozvodem. Pouze

tři respondenti se shodli na tom, že nelitují svého chování v době, kdy se jim rozváděli rodiče. U ostatních tomu bylo jinak. První respondentka lituje toho, že se s otcem přestala vídat, aniž by si nechala cokoli vysvětlit. Dalším dvou je líto, že se nechali zmanipulovat od otce v době rozvodu a poslední tři respondenti se shodli na tom, že by je zajímalo, jaký by dnes měli život, kdyby zůstali bydlet u druhého rodiče. Naštěstí se ani u jednoho z respondentů neprokázalo, že by rozvod jejich rodičů zapříčinil špatné vztahy s prarodiči, naopak u některých jedinců se jejich vzájemný vztah prohloubil.

Hlavní shrnutí výzkumných otázek

- Podle respondentů nedošlo ke změně tehdejšího chování v důsledku rozvodu rodičů.
- Po rozvodu rodičů, pociťovala většina respondentů smutek.
- Většina respondentů žila po rozvodu u matky.
- Více než u poloviny dotazovaných se jejich pohled na manželství nijak nezměnil. Avšak část respondentů upozornila na jejich snahu se vyvarovat stejných chyb, které udělali jejich rodiče.
- Převážná většina bere rozvod jako věc potřebnou v případě, že si manželé nerozumí.
- Více než u poloviny dotazovaných se rozvod vyskytl již v předešlé generaci.

Závěr

Tato bakalářská práce se věnovala tématu pohledu dětí na rozvod rodičů a zkoumala možné dopady rozvodu na psychický stav dětí a jejich budoucí život. K zjištění potřebných dat byly podniknuty rozhovory na toto téma s jedinci starších 18 let.

Hlavním cílem bylo zjistit, jak dnes již dospělí jedinci vnímali a stále vnímají rozvod svých rodičů, kde jsem pomocí rozhovoru zjišťovala jejich tehdejší pocity a vliv rozvodu na jejich tehdejší chování. Dále byl kladen důraz na zjištění, jak se vlivem rozvodu měnily vztahy v rodině a zdali se po rozvodu změnily životní podmínky respondentů. Cílem bylo také zjistit, jaký vliv měl rozvod rodičů na postoj k uzavření manželství jejich potomků. K dosažení cílů práce jsem si stanovila několik výzkumných otázek.

V práci byla vymezena základní terminologie formulovaná dle odborné literatury. Podrobně je zde popisováno, co je manželství, rodina a jako hlavní kapitola rozvod. Objasněním základních pojmů bylo zajištěno lepšímu porozumění dané problematice. Myšlenky autorů zabývajících se tématem rozvodu a jeho vlivu na děti byly implementovány do vlastního výzkumu. Ve výzkumné části jsem díky polostrukturovaným rozhovorům získala dostatečné množství dat, které jsem následně agregovala a vyhodnotila. Vyhodnocením získaných dat jsem dosáhla odpovědí na výzkumné otázky.

První výzkumná otázka, která sloužila ke zjištění, zda rozvod rodičů měl určitý negativní vliv na tehdejší chování dětí, dopadla následovně. Většina respondentů uvedla, že se jejich chování vlivem rozvodu nezměnilo. Mým předpokladem bylo, že respondenti budou uvádět příklady změn chování, kterým chtěli upozornit na nesouhlas se vzniklou situací. Případem podobného chování mohou být útky z domova, překrucování tvrzení jednoho rodiče (souhlas/nesouhlas s rozhodnutím rodiče) za účelem manipulovat druhého rodiče. K podobným vzorcům chování inklinovali častěji jedinci mužského pohlaví. Z tohoto důvodu by pravděpodobně při

širším vzorku respondentů mohla otázka dopadnout jinak. Tímto směrem by mohl být zacílen navazující kvantitativní výzkum.

Další výzkumná zjišťovala, zda děti z rozvedených rodin zůstávají po rozvodu častěji u matky než u otce. Důvodem proč respondenti na tuto otázku odpovídali téměř stejně nejspíš je, že většina respondentů neměla nebo nevnímala právo si zvolit, u kterého z rodičů zůstanou. Pouze jeden respondent zůstal po rozvodu u otce, pravděpodobně z důvodu, že se nemusel stěhovat. Z jeho výpovědi bylo zřetelné, že pokud, by se matka nestěhovala do jiného města, pobýval by respondent po rozvodu u ní. Zároveň v době rozvodu byl respondent skoro zletilý, tudíž již jeho vztah k rodičům nebyl tak silný a proto při rozhodování hrály roli i další faktory jako například přátelé a blízkost školy. V kapitole otcovské role a repertoáry otcovství, jsem se zmiňovala o různých repertoárech otců dle Dudové 2007. Tyto repertoáry plní otcové po rozvodu. Většina otců všech respondentů vykonávala po rozvodu veškeré funkce, které jsem v této kapitole zmiňovala. Avšak u respondentky č. 1 otec plnil ze začátku všechny tyto repertoáry: otec jako živitel, pečovatel a blízký dítěte, ale od jejích 15 let otec přestal plnit veškeré repertoáry, jelikož dotazovaná s otcem přerušila kontakt, z důvodů neshody v rodině. Tohoto rozhodnutí v nynější době lituje. U respondentky č. 3 otec nejevil a stále nejeví o dotazovanou žádný zájem, tudíž u něj nelze pozorovat žádný z těchto repertoárů. U respondentek č. 2 a 7 (sestry) měl otec po rozvodu pouze repertoár otce jako živitele, jelikož ho rozvod zasáhl takovým způsobem, že se nebyl dle slov respondentek schopen prakticky postarat o sebe sama. Poté, kdy si našel novou partnerku, však plnil všechny výše zmíněné repertoáry.

Následující výzkumná otázka byla, zda rozvod rodičů má negativní vliv na emocionální stav dětí. Většina dotazovaných pocítovala po rozvodu smutek a pocit zrady a vnímala neúplnost rodiny. Jedna z dotazovaných dokonce skončila v péči psychologa. Dospěla jsem ke stejným závěrům jako paní Kuchařová a Šťastná [2009], které se zabývaly ve svém díle partnerstvím, rodinou a mezigeneračními vztahy v české společnosti, kde uvedly, že děti mohou mít po rozvodu problém s emocemi a komunikací. Emocionální problémy v dětství se pravděpodobně projeví do jejich

dospělého života. Příkladem může být, že jsou obezřetnější vůči uzavírání vlastního manželství.

Na tento předpoklad navazuje výzkumná otázka, která tvrdí, že rozvod rodičů ovlivňuje budoucí život respondentů především pak jejich rozhodnutí vstoupit do manželství. Oni sami nedávají v souvislost negativní vliv na vstup do manželství, protože více než polovina dotazovaných svůj názor na manželství nijak nezměnila. Pouze v případě jedné respondentky měl rozvod zásadně negativní vliv a respondentka nechce nikdy vstoupit do manželství. Další respondent vypověděl, že má velký problém navázat vážný vztah. Respondenti, kteří svůj pohled na rozvod nezměnili, se shodli na tom, že se budou snažit neopakovat stejné chyby jako jejich rodiče. Toto je pravděpodobně důvod, že respondenti vesměs nezaujmají k rozvodu záporný postoj.

Neodmítavý postoj respondentů k manželství je mírně v rozporu s výzkumnou otázkou, dle které je rozvodovost dědičná – tedy že u manželů, jejichž rodiče se rozvedli, je větší pravděpodobnost jejich vlastního rozvodu (možná negativní zkušenost z minulosti). Z výsledků výzkumné otázky vyplývá, že více než polovina respondentů se rozvod objevil i v předchozí generaci (ze strany otce i matky). Tuto výzkumnou otázku dokazuje i fakt, že jedna z respondentek je již sama rozvedená a svůj rozvod dává za vinu rozvodu svých rodičů, jelikož nechtěla, aby její děti zažívali stejné pocity jako ona před rozvodem jejích rodičů.

Poslední výzkumná otázka ověřovala, jestli respondenti z rozvedených rodin mají k rozvodu odmítavý vztah. Výsledky této otázky jsou následující. Většina dotazovaných bere rozvod jako věc nutnou, v případě že si manželé nerozumí. Pouze v jednom případě respondent vypověděl, že je striktně proti rozvodu. Předpokládala jsem, že respondenti budou mít k rozvodu negativní postoj, protože se na jejich názoru podepsala vypjatá atmosféra během rozvodu a následné problémy v rodině po rozvodu, ať už finanční či jiné. V kapitole sociálně ekonomická situace neúplných rodin dle Kuchařové a Šťastné [2009], se zmiňují, že otec či matka samoživitelka si nemohou dovolit to co dříve, a že rozvod znamená pro rodiče jistou finanční ztrátu. Avšak tento jev jsem neprokázala, jelikož většina dotazovaných zodpověděla, že po

finanční stránce na tom byli po rozvodu lépe. Zlepšení finanční situace po rozvodu zároveň spolu s bezproblémovým průběhem samotného rozvodu pravděpodobně vedlo k relativně pozitivnímu pohledu na institut rozvodu. Při volbě jiného vzorku respondentů, kde by se neprojevil problém sociální bubliny, by tato otázka mohla dopadnout jinak, protože je pravděpodobné, že většina rozvodů nebude mít takto klidný průběh.

Domnívám se, že problematika pohledu dětí na rozvod rodičů je v dnešní době stále aktuálním tématem. Výzkum přinesl poměrně neočekávané výsledky, a bylo by tedy vhodné se zaměřit na vybrané prvky výzkumu podrobněji.

Seznam použité literatury

Linhart, J., Petrušek, M., Vodáková, A., Maříková, Hana. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-310-5.

Fišerová, Vlasta. 1996a. „rodina“ Pp. 940-943 in *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum ISBN 80-7184-310-5.

Fišerová, Vlasta. 1996b. „manželství“ Pp. 590-591 in *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-310-5.

Vodáková, Alena. 1996. „rozvod“ Pp. 955 in *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-310-5.

Euractiv. 2011. „Malta jako poslední uzákonila rozvody“ [online] [cit. 7.3 2018]. Dostupné z <http://euractiv.cz>

Dudová, Radka, Šárka Hastrmanová. 2007. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Sociologické studie / Sociological Studies 07:7. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 129 s. ISBN 978-80-7330-124-8.

Dudová, Radka. 2007. „Rozvod a konstrukce "neúplné" rodiny.“ Pp. 15-19 in Dudová, Radka, Šárka Hastrmanová (eds.). *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Sociologické studie / Sociological Studies 07:7. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 129 s. ISBN 978-80-7330-124-8.

Dudová, Radka. 2007. „Rozvod a otcovství v České Republice.“ Pp. 20-40 in Dudová, Radka, Šárka Hastrmanová (eds.). *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Sociologické studie / Sociological Studies 07:7. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 129 s. ISBN 978-80-7330-124-8.

Dudová, Radka. 2007. „Mateřství po partnerském rozchodu“ Pp. 41-71 in Dudová, Radka, Šárka Hastrmanová (eds.). *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Sociologické studie / Sociological Studies 07:7. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 129 s. ISBN 978-80-7330-124-8.

Dudová, Radka, Tereza Dudová 2007. „Porozvodové rodičovství v české legislativě“ Pp. 72-86 in Dudová, Radka, Šárka Hastrmanová (eds.). *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Sociologické studie / Sociological Studies 07:7. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 129 s. ISBN 978-80-7330-124-8.

Hastrmanová, Šárka. 2007. „Pohled expertů – co říkají advokáti, soudci a soudní znalci o problematice porozvodového rodičovství“ Pp. 87-98 in Dudová, Radka, Šárka Hastrmanová (eds.). *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Sociologické studie / Sociological Studies 07:7. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. 129 s. ISBN 978-80-7330-124-8.

Giddnes, Anthony. 1997. *Sociologie*. Praha: Argo. ISBN 80-7203-124-4.

Kuchařová, Věra, Anna Šťastná (eds.). 2009. *Partnerství, rodina a mezigenerační vztahy v české společnosti*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-8700-776-1.

Český statistický úřad. *Data – počet sňatků*. 1998–2016a. [online] Praha: Český statistický úřad, 2016. [cit. 20.4 2018]. Dostupné z <https://www.czso.cz>

Český statistický úřad. *Data – počet rozvodů*. 1998–2016b. [online] Praha: Český statistický úřad, 2016. [cit. 20.4 2018]. Dostupné z <https://www.czso.cz>

Maříková, Hana, Alena Křížková, Marta Vohlídalová (eds.). 2012. *Živitelé a živitelky: reflexe (a) praxe*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON. ISBN 978-80-7419-100-8.

Maříková, Hana, Marta Vohlídalová. 2012. „Rozpady kohabitací, rozvody manželství: jiné a/nebo stejné sociální fenomény?“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 12 (2): 3-15. ISSN 1213-0028.

Hasmanová Marhánková, Jaroslava, Martin Kreidl. 2012. *Proměny partnerství. Životní dráhy a partnerství v české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-7419-142-8.

Kreidl, Martin. 2012. „Trendy ve vzdělanostní stratifikaci vstupu do manželství“ Pp. 114-117 in *Proměny partnerství. Životní dráhy a partnerství v české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-7419-142-8.

Kreidl, Martin, Barbora Hubatková. 2012. „Partnerské dráhy po rozvodu“ Pp. 146-177 in *Proměny partnerství. Životní dráhy a partnerství v české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-7419-142-8.

Hubatková, Barbora et al. 2012. „Vliv rozvodu na vzdělanostní šance dětí“ Pp. 178-192 in *Proměny partnerství. Životní dráhy a partnerství v české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-7419-142-8.

Dudová, Radka. 2008. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-136-1.

Pakosta, Petr. *Vliv věkové a vzdělanostní homogamie a sňatkového věku na stabilitu prvního manželství*. Sociologický ústav AV ČR [online]. [cit. 20.5 2018]. Dostupné z http://dav.soc.cas.cz/uploads/64691cc08a5b7add5ae09ef62bfb3f65c1facb49_DaV12_1_p51_75.pdf

Singly, Francois. 1999. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál.

Seznam grafů

Graf 1 Vývoj úhrnné sňatečnosti v České republice v letech 1998–2016.....12

Graf 2 Vývoj úhrnné rozvodovosti v České republice v letech 1998–2016.....17

Přílohy

Příloha č. 1- Scénář rozhovorů

Příloha č. 2- Přepis rozhovoru

Scénář rozhovoru

Před uskutečněním jednotlivých rozhovorů jsem si sestavila jednotlivé okruhy otázek, které jsem potřebovala k zodpovězení výzkumných otázek.

1. Obecné otázky

Kolik Vám je let?

Máte nějaké sourozence? Kolik je jim let?

Kolik let bylo Vám a vašim sourozencům v době rozvodu rodičů?

Jaký je Váš rodinný stav?

Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

2. Situace v rodině před rozvodem

Jaké byly vztahy v rodině před rozvodem?

Jak dlouho trvalo manželství vašich rodičů před rozvodem?

Jak jste tehdy vnímal/a vztah rodičů?

Řešili svoje problémy před Vámi?

Řešili problém rozvodu s vámi nebo bez vás? Oznamili Vám, že se chtějí rozvést před tím, než podali žádost?

Kdo se chtěl rozvést?

Proč si myslíte, že se Vaši rodiče rozvedli?

3. Období rozpadu manželství

Jakým způsobem na Vás měl vliv průběh rozvodového řízení?

Měl/a jste možnost si vybrat, u kterého z rodičů chcete zůstat po rozvodu?

Jak probíhal rozvod vašich rodičů? Byla u Vás v průběhu rozvodu nepřátelská atmosféra mezi rodiči? Všiml/a jste si například častějších hádek?

Bydleli spolu rodiče při průběhu rozvodového řízení?

Pocítil/a jste, že by se Vás jeden z rodičů snažil přetáhnout na svou stranu ať už podplácením či pomlouváním toho druhého?

Jak vnímali rozvod sourozenci?

Jak se k rozvodu stavěli prarodiče? Komu dávali za vinnu rozpad manželství?

Měla vaše matka nebo otec jiného partnera v průběhu rozvodu?

Jaký jste k němu/ni měla vztah?

4. Situace v rodině po rozvodu

Jak jste se cítili po rozvodu?

Pocítili jste po rozvodu rodičů, jestli jste ve finanční tísní? Nemohli jste si například dovolit to co dříve?

Vyčítal/a jste některému z rodičů rozvod? Obviňovala jste z rozvodu rodičů někoho jiného, popř. sourozence či sám/sama sebe?

Vyrůstal/a jste v péči matky/otce nebo ve střídavé péči obou?

Musel/a jste po rozvodu rodičů stěhovat? Přišel/a jste tak o kamarády, musel/a jste měnit školu, apod.

Našla si vaše matka či váš otec někoho po rozvodu?

Jaký byl/je váš vztah k nim?

Viděli jste rozvod rodičů spíše jako negativum nebo jste v něm shledávala i nějaká pozitiva? (více dárků, atd.)

Změnilo se Vaše chování po rozvodu rodičů? (zhoršení známek ve škole, problémy s chováním..)

Jak se k této situaci stavíte dnes? Zachovali byste se v určitých situacích jinak? Litujete něčeho, co jste udělal/a?

Jaký pohled máte na rozvod obecně?

Je možné, že rozvod Vašich rodičů mohl nějakým způsobem ovlivnit přístup k manželství? Chcete vstoupit do manželství?

Jaký máte teď vztah s prarodiči a jak tomu bylo těsně po rozvodu rodičů?

Vyskytl se rozvod i v generaci předtím?

Přepis rozhovoru

Legenda kódování

1. Projevil se rozvod rodičů v tehdejší chování respondenta?
2. Jak se cítil respondent po rozvodu rodičů?
3. U kterého z rodičů vyrůstal respondent po rozvodu?
4. Změnil se pohled respondenta na manželství kvůli rozvodu jeho rodičů?
5. Jaký má respondent pohled na rozvod?
6. Prošla si matka nebo otec respondenta rozvodem svých rodičů?

Respondent č. 5

T: No jasný, a tak teda přímo po rozvodu, jak si se cítila? Jak si to brala? 00:17:46-3

R5: No cítila jsem se, tak jako víš co, jako dítě, cítíš se zrazeně že jo, že prostě ty rodiče se na tebe vykašlali, teď nevíš jako komu to máš dát za vinu vyloženě a prostě přijde ti to, že, protože každé okolo má ty rodiče, mě to mrzelo jo, protože třeba kamarádka tak jo, my jsme byli s mamkou a s taťkou na výletě, my jsme s mamkou, taťkou udělali tohle to a já prostě jsem to nemohla říct, jsou chvíle, kdy prostě ta dcera toho tátu potřebuje, jsou to maličkosti, ale prostě potřebuješ toho tátu. 00:18:23-3

T: Je to jasný, že to zamrzí no. 00:18:25-5

R5: Takže mě to mrzelo hrozně no, pak už za ty dva roky, mně to nějak ani nepřišlo, zvykla jsem si na to, věděla jsem, že táta se na nás vyprdl, takže jsem měla jenom tu mamku. 00:18:38-9

T: A cítila si, že když od vás teda táta odešel, že byste byli v nějaký finanční tísní? Že byste si nemohli dovolit to co předtím? 00:18:43-1

R5: No tak to víš že jo, jako hlavně, když jsme se museli odstěhovat a vlastně mamka prostě s 12 tisícema musela jako vyžít jo, aby si zařídila byt, aby se postarala o děti, takže nám hodně právě pomáhala ta babička s dědou, jako museli jsme se uskromnit, o tom žádná prostě jo, měla 12 tisíc a já jsem vlastně chodila na základku, ségra do školky, takže jako ono to docela to a táta, že by zrovna nějaký velký alimenty platil, to se taky říct nedá. 00:19:18-5

T: A teda ty si říkala, že je to těžký někomu vyčítat, tak vyčítala si to někomu? Třeba tobě, sobě nebo sestře nebo? 00:19:26-1

R5: Ne vyčítám to teď, teď zrovna ve věku jakým sem to vyčítám tátovi. Protože prostě od nás odešel, našel si jiný ženský, zahejbal mámě a to se nedělá, člověka,

kterýho máš rád a se kterým máš dvě děti, tak si nemyslím, že bys mu měla takhle jako ubližovat, hlavně potom, když se rozvedli, tak táta proti mámě zbrojil, mluvil o ní hnusně, choval se k ní hnusně jo, roznášel o ní špínu a takovýhle prostě nevím, člověk, kterej ti porodí dvě děti, tak se k němu nemůžeš takhle chovat. [00:19:57-9](#)

T: A on o ní mluvil hnusně i před váma? [00:19:59-2](#)

R5: Jo. On opravdu táta je sobec, táta si neváží lidí. To už vidím teď, dřív prostě jsem to neviděla, ale teď už to vidím jo, jako neříkám, že jsme měla blbej vztah úplně jako nejhorší, ano bavím se s ním, vídám se s ním, ale zas odsad' podsad', prostě vím, že už mu nevěřím tolik co před tím a máme takovej odměřenej vztah, ne jakoby táta s dcerou, prostě je to spíš takový, jako prostě je to táta. [00:20:27-1](#)

T: No tak jasně, zabořelo tě to a furt to prostě tak cejtíš žejo. [00:20:29-7](#)

R5: Tak, tak. [00:20:29-7](#)

T: A ty si teda vyrůstala ve výhradní péči matky? [00:20:34-7](#)

R5: Umhm, byla jsem svěřená do péče mamky a jednou za 14 dní si nás vlastně mohl brát táta nebo jakoby soud určil jednou za 14 dní, mamka kdykoliv jsme chtěli, tak nám to dovolila. [00:20:46-4](#)

T: Takže jste to měly se ségrou stejně? [00:20:47-6](#)

R5: Umhm. [00:20:51-2](#)

T: Jo, a takže si se musela stěhovat po tom, co se rozvedli? [00:20:53-6](#)

R5: Jo museli, protože jsme bydleli v tom baráku, sice to bylo pořád do jedny vesnice, protože mamka jako nechtěla odejít už jenom kvůli tomu, že jsme měli kamarády tam, školu, školku, mamka měla blízko práci, takže jsme se stěhovali do jedny vesnice, no ale to jsme bydleli asi dva roky a pak si právě mamka našla toho Milana, takže jsme se stěhovali do xxx. [00:21:13-8](#)

T: Jo tak je fajn, že aspoň přímo po rozvodu si nemusela měnit školu a kamarády. [00:21:15-4](#)

R5: No, tak to až potom. [00:21:17-4](#)

T: A takže viděla si to, že se vaši rozvedli jako negativní věc nebo je tam i něco pozitivního co si v tom jakoby shledala? [00:21:23-8](#)

R5: No tak teď už to vidím pozitivně, že jo. [00:21:26-6](#)

T: Myslím jako přímo po tom jakoby, jestli si pamatuješ, jak si to cejtila. [00:21:30-7](#)

R5: Jako já ani nevím, bylo to.. 00:21:36-3

T: Víš, jestli se ti jako třeba ulevilo, že se rozvedli, že když teda jako, že si věděla, že se hádaj. 00:21:39-8

R5: Jo, to asi jo, myslím si, že jo, že se mi ulevilo, že prostě mamka si potom našla někoho jinýho víš a bylo vidět, že s ním je šťastná, prostě usmívala se, s tím tátou to prostě nedělala jo, nebylo na ní vidět, že je šťastná, že by byla spokojená prostě v tom manželství tak jako přežívala, takže jako jo, asi jsem byla ráda, že to tak dopadlo. 00:22:05-9

T: A nezměnilo se nějak tvoje chování, třeba co se týče školy? Jakoby že by ses třeba zhoršila prospěch, dělala si průsery, dělala si naschvály. 00:22:13-5

R5: No to asi ne, tak jako průšvihy, jako každěj puberták. 00:22:15-5

T: Ale jako jestli to bylo na truc tomu rozvodu. 00:22:17-5

R5: Ne to asi ne. 00:22:21-4

T: A když se tě zeptám, jak se k tomu stavíš teďka, udělala by si něco jinak? Než si udělala předtím, řekla bys něco nebo je něco, co tě mrzí, co si prostě provedla. 00:22:29-8

R5: Jo určitě, když se mnou táta manipuloval, tak jsem se nechala a šla jsem proti mámě, to mě mrzí, protože máma byla jediný člověk, který to prostě se mnou myslel dobře, který tady při mně stál a byl a já jsem se k ní zachovala hnusně, protože táta mě zmanipuloval na svojí stranu a proti mámě, že máma je xxx a našla si přítele, odstěhovala vás odsud a všechno vám vzala a jo, museli jste do xxx, takže tohle mě mrzí a tohle bych určitě udělala jinak a určitě bych už se nenechala navádět na věci, už ne. 00:23:04-8

T: To tak bohužel bývá no, ještě si byla malá, tak tě zmanipuloval no. 00:23:09-3

R5: Jo no, to mě mrzí. 00:23:09-8

T: A jaký máš pohled na rozvod obecně? Jako co si o tom myslíš, když se lidi rozvádějí? 00:23:16-1

R5: No. 00:23:18-1

T: Ne konkrétně tvoji rodiče, ale jako všeobecně. 00:23:19-2

R5: Jako jsou lidi, který asi opravdu nemá smysl, aby spolu byli a tudíž ten rozvod tam je asi na místě, už i třeba jsem, když už se musej rozvádět tak určitě aby do toho

lidi netahali děti a přece jenom je lepší, když se ty rodiče rozváděj, když už ty děti jsou starší, jo takový to, že jsou malý děti, rozváděj se prostě, zbrojej proti sobě, vidím to teď třeba u kamaráda jo, bylo to honem hrrr, musíme se vzít, honem hrr musíme mít děti, byli tady spolu tři roky a jdou do sebe. Takže v tomhle případě prostě nechápu proč se berou, nejsem pro to, aby se lidi právě brali hned, po roční, dvou roční známosti jo a pak prostě zjistěj po třech letech, ale my spolu nechceme bejt, jdeme od sebe a už v tom jsou ty děti a to. Něco jinýho je, když ty lidi tady spolu jsou třeba 10, 15, 20 let jo, po 20 letech už prostě zjistěj, že to nemá smysl, že to nikam nevede, každěj si dělá, co chce, každěj má svůj život, jo jenom to, že spolu žijou tak v tom případě ano, proč by se nemohli rozvést. 00:24:33-2

T: A takže teda tebe neovlivnilo, to že se ti vaši rozvedli, když teda teďka seš zasnoubená? 00:24:36-1

R5: No tak jako trošku tě to odradí, že jo, říkáš si ty jo, co když jako bude stejnej nebo co když já budu stejná nebo jo, co když prostě budeme mít pak ty děti a zjistímě, že spolu nechceme bejt, že spolu nevydržíme, tak jako to víš že jo, poučíš se z těch chyb určitě, stoprocentně vím, že nechci nikdy podvádět a když už bysme museli se rozvádět, tak nechci, aby to odnášely ty děti. Určitě ne aby prostě sem jim zakazovala něco, nebo, aby jsem je manipulovala nebo aby sem je naváděla proti jakoby přítelovejm rodičům jo nebo je tam k nim nepouštěla nebo abych před nima o něm mluvila ošklivě, sprostě nebo jsme si před nima nadávali, to nechci. Když už bysme hold od sebe museli jít, tak chci, aby to bylo v klidu. Jako mrzí tě to, asi když se rozvádíš, jo je to člověk, kterýho si měla ráda a to, ale ty děti za to nemůžou, prostě udělala sis je, máš je a oni nemůžou za to, že ty s tím člověkem prostě už se nesneseš. 00:25:47-3

T: Tak já se tě zeptám na poslední otázku. A to jestli se vyskytl rozvod i v generaci před tím jako, co se týče prarodičů a jejich rodičů a jestli je možný, že by ten rozvod u vás byl jakoby dědičnej. 00:25:58-3

R5: No ne, ani z mamčiny strany, ani z tátovy strany. 00:26:06-5

T: Tak já doufám, že v tomhle budeš pokračovat. 00:26:07-8

R5: No já taky. 00:26:10-0

T: Tak jo, tak děkuju. 00:26:10-0

R5: Nemáš zač. 00:26:11-5